

KS. JÓZEF HOMERSKI

NOWE SPOJRZENIE NA KOMPOZYCJĘ KSIĘGI ZACHARIASZA 9—14

Podczas gdy interpretacja pierwszych ośmiu rozdziałów księgi Zachariasza nasuwa bardzo dużo trudności, to odnośnie do rozumienia ostatnich sześciu (Zach 9—14) wszyscy współcześni egzegeci chętnie solidaryzują się ze św. Hieronimem, który mówił: „ab obscuris ad obscuriora transimus et cum Moyse ingredimur in nubem et caliginem”¹. Nie ustają oni jednak w wysiłkach nad ich zgłębianiem, bo właśnie u Deutero Zachariasza (Zach 9—14) znajdują rzeczywiste ślady Chrystusa².

POWSTANIE PROBLEMU

Do XVII wieku w księdze Zachariasza proroka nie znajdowano żadnych trudności literackich. Różnice w interpretacji nie przeszkadzały jednomyślności co do jej autora, od którego wzięła swą nazwę, i jedności kompozycji. Dopiero zestawienie ewangelicznych słów o trzydziestu srebrnikach (Mt 27, 9—10) z wierszami Zach 11, 12—13 spowodowało pierwszą wątpliwość, czy rzeczywiście prorok Zachariasz jest autorem tych wierszy³. Od tego momentu rozpoczęły się dyskusje, które doprowadziły do istnienia tzw. Deutero Zachariasza i szeregu problemów z nim związanych. Nie wchodząc w historię tego zagadnienia, którym szczegółowo zajmuje się Wstęp do tej księgi w serii komentarzy KUL, Pismo Święte Starego Testamentu pod red. ks. St. Łacha, t. XII, 2 (ukaze się w najbliższym czasie), zauważyć należy, że te dyskusje wniosły niemało światła i przyczyniły się do głębszego poznania charakteru kompozycji poszczególnych perykop Zach 9—14. Prawie ogólnie przyjmuje się już dzisiaj, że ostatnie rozdziały księgi Zachariasza (9—14) należy traktować jako dzieło odrębne, pozostające w mniej lub więcej

¹ PL 25, 1453 (Prolog do II księgi Zach 6, 9—10, 12).

² „[...] labyrinthos patimur errores, et Christi caeca regimus filo vestigia”, św. Hieronim, PL, 25, 1453.

³ Pierwszy, który zwrócił na to uwagę, był teolog z Cambridge Joseph Mede (1586—1638) w *Dissertationum ecclesiasticarum Triga*; [...] quibus accedunt fragmenta Sacra, London 1653, s. 89n.

luźnym stosunku do Zach 1—8, ale nie ma zupełnie jednomyślności co do autorstwa, czasu powstania i jedności literackiej Deutero Zachariasza⁴. Aż do lat sześćdziesiątych obecnego stulecia niemal wszystkie publikacje z tej dziedziny zajmowały się prawie wyłącznie zagadnieniami tekstualnymi i literackimi poszczególnych fragmentów, a przede wszystkim czasem ich powstania. Nie zajmowano się natomiast specjalnie kompozycją literacką całości Deutero Zachariasza, gdyż istnienie tego problemu uważano za mało prawdopodobne. Egzegeci zafascynowani różnorodnością na pozór luźno łączących się ze sobą perykop Zach 9—14 zajmowali się kwestiami szczegółowymi, także za cenę zyskania ciekawego, nowego i ich zdaniem bardzo prawdopodobnego sensu jakiegoś fragmentu zatracili swobodę bardziej obiektywnego spojrzenia na strukturę literacką i doktrynę całego dzieła. Tymczasem takie jego cechy, jak antologiczny charakter, uprzywilejowane tematy (pasterz i trzoda, walka i zwycięstwo, dobrobyt i klęski itd.), które przewijają się poprzez całą księgę, zdają się przemawiać nie tylko za jednością kompozycji i autora, ale nasuwają przypuszczenie, że autor natchniony posłużył się nimi celowo. Wydaje się, że chciał przeprowadzić z góry powziętą myśl, a operując skarbcem pism poprzednich proroków i znany sobie arsenalem form literackich zamierzył rozwinąć przed oczami czytelnika tajemnicze, tchnące nadzieją, eschatologiczne perspektywy realizacji upragnionego królestwa Bożego na ziemi. Tym aspektem po raz pierwszy zainteresowali się dopiero ostatnio dwaj egzegeci, profesor scholastyku Des Fontaines par Chantilly, jezuita, o. Paul Lamarche i adiunkt uniwersytetu w Aarhus (Dania) Benedykt Otzen.

LITERACKA STRUKTURA ZACHARIASZA 9—14

UJĘCIE O. P. LAMARCHE

Ojciec P. Lamarche w swym dziele pt. *Zacharie IX—XIV. Structure littéraire et messianisme* (Études Bibliques), Paris 1961 pozostawia na

⁴ Ci, którzy przyjmują istnienie Trito Zachariasza (Zach 12—14), jak np. O. Eissfeldt (*Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen 1964³, s. 595), tym samym przyjmują wielość autorów i różny czas powstania. To samo powiedzieć trzeba o tych, którzy pierwsze rozdziały Deutero Zachariasza datują na okres monarchii (M. H. Segal, A. Malamat i inni). Egzegeci, którzy jako czas powstania Zach 9—14 przyjmują koniec IV w. przed Chr. (np. S. Bovo, *Introductio specialis in Vetus Testamentum*, Neapoli 1963⁶, s. 635 n.) autorstwo przypisują bliżej nieznanemu prorokowi i nie wszyscy opowiadają się za jednością literacką dzieła. Najbliżsi poglądom tradycyjnym, B. Mariani, M. F. Unger i inni, którzy czas powstania Zach 9—14 umieszczają w pierwszej połowie V w. przed Chr., tj. ok. 485 r. (do takich należą między innymi W. F. Albright, P. Lamarche itd.), nie wykluczają, że Zachariasz prorok mógł być autorem ostatnich rozdziałów kanonicznej księgi Zachariasza.

drugim planie tak bardzo dotąd interesujące egzegetów problemy. Jego zasadniczym celem jest przeanalizowanie struktury literackiej księgi Zach 9—14 jako całości. Przy pomocy tej metody pragnie się dowiedzieć, jaka jest myśl przewodnia, którą hagiograf zamierzył przeprowadzić w księdze. Mając na uwadze tylko aspekt formy, autor przyjął, że księga pod względem literackim stanowi dzieło strukturalnie jedno. Począł się więc interesować budową „architektoniczną” tak odrębnych perykop, jak nade wszystko całości. Badanie poszczególnych fragmentów wykazało budowę harmonijną już to według schematu $a\ b\ c\ \dots\ a'\ b'\ c'$, już to $a\ b\ c\ \dots\ c'\ b'\ a'$ (chiasm). Ten ostatni schemat, jak wykazał na przykładzie Zach 14, 1—15⁵, stanowi jego zdaniem najczęstszą formę literacką tych wierszy, które mają treść eschatologiczną. Z kolei autor zauważył, że pewne perykopy poruszają ten sam temat oraz że wszystkie razem wzięte nie są bynajmniej chaotycznie obok siebie zestawione, ale tworzą symetryczną konstrukcję. Próba ich zestawienia dała autorowi następujący obraz⁶:

A. 9, 1—8				A'. 14, 16—21.
B. 9,9—10	B'. 11, 4—17	C". 12, 1—9		C'''. 14, 1—15
C. 9, 11—10, 1	C'. 10, 3b—11, 3	B". 12, 10—13, 1	B'''. 13, 7—9	
D. 10, 2—3a		D'. 13, 2—6		

A, A' — *Kara i zbawienie narodów* (Zach 9, 1—8; 14, 16—21)

Obydwa fragmenty (Zach 9, 1—8 i 14, 16—21), między które prorok włożył treść całej księgi (forma inkluzji), opisują karę i zbawienie naro-

⁵ Oto klasyczny przykład formy chiastycznej: perykopa Zach 14.

a. Voici qu'un jour vient: butin ennemis (1—2a)		} Série des malheurs
b. Jérusalem prise, insécurité (2a—b)		
c. En ce jour-là:	α) Yahweh sortira (3)	
	β) Division des montagnes (4)	
	γ) Fuite (5a)	
	δ) Yahweh viendra (5b)	
d. Et il arrivera en ce jour-là: ténèbres		
	froid	
	glace (6)	
e. Il y aura un jour	unique (7a)	
	lumière (7b)	
	eaux vives	
d'. Et il arrivera en ce jour-là: été comme hiver (8)		} Série des victoires
c'. En ce jour-là:	Yahweh Roi	
	Yahweh unique (9)	
	Le pays devient une plaine (10a)	
b'. Jérusalem protégé par ses remparts. Sécurité (10b—11)		
a'. Et il arrivera en ce jour-là:	α) Plaie contre l'ennemi (12)	
	β) Désarroi des ennemis (13)	
	γ) Butin (14)	
	δ) Plaie contre les animaux (15)	

P. L a m a r c h e, op. cit., s. 11.

⁶ Ibidem, s. 105—117.

dów. Ale gdy w pierwszym chodzi tylko o małe ludy sąsiednie, w drugim fragmencie kara i zbawienie obejmuje wszystkie kraje. Uniwersalizm zbawienia w tym ostatnim tekście dochodzi bardzo wyraźnie do głosu.

D, D' — *Bałwany i fałszywi prorocy* (Zach 10, 2—3a; 13, 2—6)

Fragment pierwszy (10, 2—3a) mieści się w centrum Zach 9—11 i mówi o obecności bałwanów. Myśl jest ta: triumf Króla (9, 9—10) i łatwe zwycięstwo Izraela (9, 11—10, 1 i 10, 3b—11, 3) nie mogą się zrealizować ze względu na bałwochwalstwo narodu. Dlatego przychodzą nieszczęścia i pewien impas (11). Fragment 13, 2—6 mieści się również w centrum, ale drugiej części (Zach 12—14), i wyraża myśl przeciwną w stosunku do pierwszego. Bolesne oczyszczenie narodu poprzez różne próby (12, 10—13, 1 i 13, 7—9) prowadzi do definitywnego i powszechnego zwycięstwa (14) dzięki temu, że naród wyrzekł się bałwanów i usunął fałszywych proroków.

C, C', C'', C''' — *Walki i zwycięstwa Izraela*
(Zach 9, 11—10, 1; 10, 3b—11, 3 i 12, 1—9; 14, 1—15)

Każdy z tych czterech opisów kończy się perspektywą zwycięstwa eschatologicznego. Tylko punkt wyjścia nie jest ten sam, gdyż daje się zauważyć coraz większa intensywność straszliwych doświadczeń oczyszczających. W pierwszych dwóch obrazach dotyczących Zachariasza 9—11 prorok mówi o walkach, a nie wspomina o ataku nieprzyjaciół. Natomiast w drugiej części (Zach 12—14), w trzecim obrazie (12, 1—9) atak nieprzyjaciół występuje w całej swej grozie, a w czwartym (14, 1—15) już nie tylko atak wrogów, ale niewola i nieszczęścia są punktem kulminacyjnym grożącej katastrofy.

B, B', B'', B''' — *Król, Pasterz, Reprezentant Jahwe*
(Zach 9, 9—10; 11, 4—17 i 12, 10—13, 1; 13, 7—9)

Jest to najdelikatniejszy, a zarazem najważniejszy temat Deutero Zachariasza, albowiem wokół tej postaci rozwija się akcja i osiąga swój najwyższy i najbardziej instruktywny poziom. Istota problemu leży w tym, czy we wszystkich czterech perykopalach mamy do czynienia z jedną i tą samą osobą, czy też z serią po sobie następujących postaci, członków linii królewskiej. Analiza odnośnych tekstów i porównanie z pieśniami o Słudze Cierpiącym (Iz 40—55) skłoniły autora do przyjęcia, że Król (9, 9—10), Pasterz (11, 4—17), „Przebity” (12, 10) i tajemniczy Pasterz (13, 7) to jest jedna i ta sama postać, najprawdopodobniej historyczna, którą współcześni uważali za ewentualnego Mesjasza.

Ten schemat umożliwił autorowi odkrycie następujących treści całej księgi:

- 9, 1—9 Prorok zwiastuje sąsiednim krajom, słusznie karanym ręką najeźdźcy, że będą należeć do wspólnoty mesjańskiej.
- 9, 9—10 W istocie zjawia się cichy i pokorny król i wszystko wskazuje na to, że jest on Królem-Mesjaszem.
- 9, 11—10, 1 Oby jak najprędzej wszyscy deportowani wrócili do ojczyzny i wzięli udział w ostatecznej rozprawie z wrogiem i w definitywnym zwycięstwie.
- 10, 2—3a Bałwochwalstwo bowiem było przyczyną niewoli i odnowienie mesjańskie nie nadejdzie dotąd, dopóki ten grzech będzie w Izraelu.
- 10, 3b—11, 3 Jahwe sprawi jakby nowy „exodus”. Wszyscy powrócą. Jahwe ukarze nieprzyjaciół i ześle dobrobyt bez końca.
- 11, 4—17 Aby tego dopełnić, Jahwe posyła dobrego Pasterza (Króla Zach 9, 9—10), ale zaślepiona trzoda przez swe grzechy odrzuca go.
- 12, 1—9 Toteż w jak najgorszych warunkach dla narodu wybranego rozpocznie się ostateczny bój. Jahwe jednak nie opuści swego ludu. Posłuży się Jerozolimą, aby pobudzić do męstwa Jude, który z kolei ją ocali.
- 12, 10—13, 1 Król-Pasterz zostaje zabity, zawodząc nadzieje doczesne wielu, ale dzięki łasce Bożej jego śmierć staje się źródłem pokuty. Lud się nawróci.
- 13, 2—6 Wyrzuci bałwany i wypędzi od siebie fałszywych proroków.
- 13, 7—9 Oczyszczenie ludu Bożego dokona się przez wiele doświadczeń, które spadną nie tylko na Króla-Pasterza, ale także na trzodę.
- 14, 1—15 Nadchodzi „dzień Jahwe”. Wielkie nieszczęścia spadną na Jerozolimę, ale po nich przyjdzie całkowite i definitywne zwycięstwo.
- 14, 16—21 Królestwo Jahwe obejmie wszystkie narody.

Akcja tej rzeczywiście pełnej artyzmu kompozycji literackiej, zdaniem P. Lamarche, jest częściowo historyczna, a częściowo logiczna. Rzeczywista jest historia Króla-Pasterza, który usiłuje zbawić lud, natomiast w opisie walk i zwycięstw rozdziałów 12 i 14 nie można dostrzec dwóch historycznie różnych wydarzeń. Struktura literacka całości pozwala utwierdzić się w przekonaniu, że autor księgi jest jeden. Choć nie zawsze jest oryginalny i prosty w przedstawieniu swych myśli, to jednak posiada talent, pozwalający mu stworzyć dzieło dobrze zbudowane, pełne harmonii i dzięki różnorodności form wcale niemonotonne. Styl antologiczny, wysuwany jako objaw zasadniczej różnicy między Zach 1—8 a Zach 9—14, nie jest objawem dekadencji i braku wyobraźni u Deutero Zachariasza, ale wskazuje na pracę osobistą i twórczą. Korzystanie bowiem ze źródeł nie jest u niego niewolniczym naśladownictwem, ale raczej wysiłkiem w kierunku włączenia się w tradycję, przyswojenia sobie i rozwinięcia tego, co już zostało objawione, aby je wynieść jak najwyżej.

UJĘCIE B. OTZENA

Inną publikacją, która stawia sobie za cel dojście do tajemnicy treści Zach 9—14 i innych z nią związanych problemów za pomocą rozszyfrowania jej struktury i kompozycji literackiej, jest praca doktorska B. Otzena pt. *Studien über Deuterosecharja* (Acta Theologica Danica, Vol. VI), Copenhagen 1964. Autor zgodnie z przekonaniem „szkoły”, do której należy, uważa, że na tekst księgi Zachariasza 9—14 składają się cztery tradycje o podłożu liturgiczno-kultycznym, których wyrazem są teksty: Zach 9—10, Zach 11, Zach 12—13 i Zach 14. Podobnie jak P. Lamarche jest on przekonany, że kompozycja literacka całej księgi (oraz poszczególnych tradycji) nie jest przypadkowa i spontaniczna, ale nie uważa tej księgi — tu różni się od P. Lamarche'a — za kunsztowne dzieło literackie jakiegoś proroka artysty. Jego zdaniem różnorodność kompozycyjna całości Zach 9—14 i każdej poszczególnej tradycji jest wynikiem długiego procesu krystalizacji, który niejedną osobą formowała i który kształtował się przez wieki. U podstaw każdej z owych czterech tradycji jako element normatywny znajduje się pierwiastek kultyczno-liturgiczny⁷.

Tradycja pierwsza (Zach 9—10) datuje się z czasów króla Jozjasza (640—609). U jej podstaw jest motyw płodności (urodzaju) 9, 17—10, 2a, wokół którego na przemian (chiastycznie) narastały inne tradycje, tworząc tekst dzisiejszy o następującej strukturze⁸:

- 9, 1—8 Izrael z powrotem zdobywa tereny zagarnięte przez Asyrię i Egipt.
- 9, 9—10 Zwycięski pochód Króla.
- 9, 11—12 Powrót mieszkańców królestwa Północnego z niewoli.
- 9, 13—15 Walka z nieprzyjacielem (Juda i Efraim).
- 9, 16 „Pozytywny” obraz pasterza.
- 9, 17—10, 1 „Pozytywny” motyw płodności (urodzaju).
- 10, 2a „Negatywny” motyw płodności (urodzaju).
- 10, 2b—3a „Negatywny” obraz pasterza.
- 10, 3b—5 Walka z nieprzyjacielem (Juda).
- 10, 6—10 Powrót mieszkańców królestwa Północnego z niewoli.
- 10, 11a Zwycięska epifania Jahwe.
- 10, 11b—12 Upadek potęgi Asyrii i Egiptu. Wzrost potęgi Izraela.

Druga tradycja (Zach 11), pochodząca z czasów bezpośrednio poprzedzających upadek królestwa Judy, z uwagi na to, że jest pisana prozą i zawiera materiał historyczny, jest trudna do analizy. Jej kompozycja nie posiada budowy symetrycznej. Motywem jej jest instytucja królestwa w narodzie izraelskim, a treścią całej tradycji jest spojrzenie wstecz na czasy od Samuela (powstanie instytucji królestwa) po Sedecjasza (jej upadek). Tradycja Zach 11 posiada obramowanie poetyckie w formie

⁷ B. Otzen, op. cit., s. 216—229.

⁸ Ibidem, s. 220.

wstępu i zakończenia, a jej trzon stanowią wiersze 4—16. Oto jej szkic strukturalny:

- 11, 1—3 Obraz upadku rodu królewskiego i stolicy (wstęp).
- 4—7 Ustanowienie królestwa; umocnienie przez Dawida.
- 8—16 Złamanie przymierza: upadek królestwa. Lata 926—597—587.
- 11, 17 Upadek „nieużytecznego” pasterza (zakończenie).

Tradycja trzecia (Zach 12—13) pochodzi ze środowiska judzkiego z czasów wczesnej niewoli. Jako całość mogła, zdaniem Otzena, zupełnie dobrze powstać sama od siebie (bez pośrednictwa redaktora). Autor wyróżnia w niej tradycję główną (Zach 12, 2—13, 1) i dwie luźno z nią związane 13, 2—6 i 13, 7—9. Analizę strukturalną utrudnia fakt, że mamy do czynienia z prozą oraz że pierwiastek kultyczny jest różnorodny i pozbawiony swej formy. Niemniej autor odkrywa motyw pierwotny zaczerpnięty ze święta Nowego Roku, którym jest mit walki narodów i „kultycznego cierpienia króla”. Wokół tego motywu powstała tradycja przedstawiająca sytuację narodu w niewoli. Tradycja ta została następnie przepracowana, wskutek czego usunięto z niej element kultyczny i dlatego nie można dzisiaj mówić o jej strukturze literackiej.

Co do ostatniej tradycji (Zach 14) Autor jest zdania, że ma charakter apokaliptyczny i pochodzi z późnego okresu po niewoli. Zachowała ona szereg rysów święta Nowego Roku sprzed niewoli. Przyjmując zdanie S. Mowinckela⁹, że Zach 14 składa się z szeregu pierwiastków kultyczno-mitycznych, nie godzi się z nim, że te pierwiastki (elementy) jednego kiedyś obrazu, dzisiaj nie stanowią formy uporządkowanej. Albowiem, jego zdaniem, w Zach 14 schemat kultyczny pozostał i ma rysy cyklu dramatu Święta Roku. Opierając się na badaniach S. Mowinckela, widzi u Zach 14 następujące elementy mityczno-kultyczne:

1. Walka narodów (1—2);
2. teofania (3);
3. katastrofa natury (4—5);
4. „nowe stworzenie” (6—8);
5. wstąpienie Jahwe na tron (9);
6. wywyższenie i zabezpieczenie Jerozolimy (10—11);
7. skazanie (12 i 15);
8. poddanie pogan pod panowanie Jahwe (16—19);
9. zbawienie Izraela (20—21).

KONKLUZJE

Nie znane są jeszcze echa, jakie wywołała w kręgu egzegetów różnych szkół, środowisk i kierunków praca B. Otzena. Odnośnie do publi-

⁹ *Psalmenstudien*, Bd. II *Das Thronbesteigungsfest Jahwäs und der Ursprung der Eschatologie*, Kristiania 1922, s. 231—234, 284—286.

kacji P. Lamarche'a pierwsze głosy już się pojawiły i jak nietrudno było przewidzieć, opinie mają bardzo szeroki wachlarz oceny¹⁰. Chcąc możliwie jak najobiektywniej spojrzeć na rzeczywisty wkład obu tych dzieł w uprzyśtępnienie tajemniczej treści księgi Deutero Zachariasza, trzeba mieć na uwadze fakt, że Zach 9—14 zalicza się do tych ksiąg Piśma św., które należą do najtrudniejszych i co do których opinie są bardzo zróżnicowane. Jest rzeczą pewną, że u jednych przekonanie o istnieniu co najmniej dwóch niezależnych kolekcji u Zach 9—14 (O. Eissfeldt, M. Bič, A. Gelin i inni) rzuca zasadniczo na całość interpretacji tej księgi. U innych zaś (np. R. Tournay, S. Bovo, K. Elliger itd.) tę samą rolę pełni mniemanie, znajdujące ich zdaniem swe oparcie w tekście, że Zach 9—14 pochodzi z ostatnich dziesiątków lat IV w. przed Chr. Nie mówiąc już o olbrzymiej rozbieżności co do identyfikacji postaci z Zach 9, 9: 11, 4—17: 12, 10 i 13, 7—9; które to teksty u P. Lamarche'a zajmują kluczową pozycję. Mając to wszystko na uwadze, do pozytywnych stron nowej metody w interpretacji Deutero Zachariasza należy zaliczyć:

1° zwrócenie uwagi, że księga Zach 9—14 nie jest przypadkowym zbiorem szeregu co do czasu bliżej nieokreślonych wyroczeni, ale jest kompozycją, która tak pod względem formy, jak również pod względem treści stanowi jedność¹¹. Wprawdzie B. Otzen widzi w księdze cztery niezależne tradycje, ale każda z nich ma przemyślaną i zwartą budowę literacką, a wszystkie razem są urywkami chronologicznie po sobie następujących wydarzeń historii Izraela. P. Lamarche dzięki drobiazgowej analizie tekstu tak poszczególnych perykop, jak również całej księgi wykrywa chiasm jako podstawową strukturę formy literackiej Deutero Zachariasza. W nim widzi klucz do integralnej interpretacji tej księgi. Nic więc dziwnego, że z taką akrybią, miejscami w sposób raczej sugestynny, stara się wykazać, że wokół centralnego tematu, którym jest eschatologiczno-mesjański wątek przyszłych dziejów ludu Bożego, symetrycznie rozwijają się dalsze motywy jednej i tej samej idei. Wielkim plusem tej ukazanej przez P. Lamarche'a struktury literackiej Zach 9—14 jest fakt, że można się z nią spotkać również i u innych pisarzy epoki perskiej¹².

¹⁰ Oto niektóre z nich. Bardzo pozytywnie ocenia publikację P. Lamarche'a M. Gilbert w NRT 86 (1964) 984 n. Z życzliwą rezerwą podając szereg bardzo rzeczowych uwag poleca ją czytelnikowi o. R. Tournay w RB 69 (1962) 588—592. Natomiast zdecydowanie krytycznie odnosi się do niej J. Coppens w ETL 38 (1962) 562 n. Oto jego końcowa uwaga: „Bref, par rapport au commentaire de Van Hoonacker, — il est de 1908 — nous n'avancions guère. Nous reculons”.

¹¹ Na symetryczny układ treści u Deutero Zachariasza pierwszy zwrócił uwagę B. Stade, *Deuterosacharja*, ZAW 1 (1881) 93—96. Myśli tej jednak egzegeci wówczas nie podjęli.

¹² Strukturalnie podobnie zbudowany jest, zdaniem K. Elligera, tekst 2 Sm 21—24; Według E. Nielsena (*Oral tradition, Studies in Biblical Theology*, 11, Lon-

2° Obydwie publikacje potwierdzają prawidłowość dotychczas stosowanych podziałów tekstu księgi na poszczególne perykopy z tym, że jeszcze bardziej podkreślają ich wzajemną łączność i celowość (chodzi tu przede wszystkim o fragmenty Zach 10, 1—3 i 11, 1—3).

3° Analiza struktury literackiej w sposób dość przekonujący zwraca uwagę na przynależność Deutero Zachariasza do literatury epoki perskiej. Ukazując zaś wyraźniej niż inne metody ideę i myśl przewodnią tej księgi, wskazuje niedwuznacznie, że należy ona już do dzieł o charakterze eschatologiczno-apokaliptycznym, którego klasycznym przykładem w literaturze biblijnej jest księga Daniela, a który jeszcze bardziej rozwinął apokryfy.

4° Badania księgi Deutero Zachariasza przy pomocy metody kompozycji literackiej, bazującej na różnych formach paralelizmów, nie tylko w sposób znamieny zmniejsza potrzebę odstępowania od TM, ale również dość wyraźnie prowadzi do tradycyjnej tezy o jedności autora.

Do cech negatywnych, które nasuwają się przy ocenie badań kompozycji i formy literackiej Deutero Zachariasza omawianych autorów, zaliczyć należy pewien schematyzm, który niejednokrotnie czyni wrażenie narzucania tekstowi odnośnej formy. W metodzie B. Otzena istnienie owych pierwiastków kultyczno-liturgicznych stanowiących załączek każdej z czterech tradycji Zach 9—14 wydaje się mało prawdopodobne. Bardzo też poważnie wątpi o R. Tournay, omawiając pracę P. Larmarche'a, czy ów schemat chiastyczny można rozciągać na całą księgę Deutero Zachariasza. Na przeszkodzie bowiem stoi nie tylko mało prawdopodobny fakt, by np. tekst Zach 9, 1—2 (zbawienie krajów położonych na północ od Izraela) można kłaść przed Zach 9, 3—4 (zburzenie Tyru — karanie), ale przede wszystkim bardzo problematyczna jest identyfikacja „Przebitego” (12, 10) z Królem-Mesjaszem (9, 9) czy Króla-Mesjasza z „dobrym pasterzem” (11, 4nn.). Niemalą też trudność w przyjęciu tej metody i formy interpretacji Zach 9—14 stanowi bardzo nikła znajomość źródeł. Nie pozwala ona zorientować się w aluzjach, którymi prorok posłużył się w swym dziele, co z kolei zasadniczo utrudnia odkrycie rzeczywistego rodzaju literackiego, w którym przedstawił on podaną przez siebie treść. Słowem, niezajomość źródeł z każdej próby rozwiązania czyni mniej lub więcej prawdopodobną hipotezę.

W sumie zatem, choć z pewną rezerwą (w większym stopniu do B. Otzena), odnieść się trzeba do metody prowadzonej analizy Deutero Zachariasza przez obydwóch wyżej omawianych egzegetów, z radością powitać należy nowe spojrzenie i nowe drogi, które ukazali. Prace ich w wielu przypadkach doszły do wyników konkretnych, a dla interpretacji Zach 9—14 ważnych i obowiązujących.

Sierpień 1964 r.

UNE VUE NOUVELLE AU SUJET DE LA COMPOSITION
DU LIVRE DU PROPHÈTE ZACHARIE (9—14)

L'article présente deux études les plus récentes: P. L a m a r c h e *Zacharie IX—XIV. Structure littéraire en messianisme* (Études Bibliques), Paris 1961 et de B. O t z e n, *Studien über Deuterzacharja* (Acta Theologica Danica, vol. VI), Copenhague 1964, dont les auteurs pensent pouvoir résoudre le problème assez difficile de la composition littéraire de Zacharie 9—14. P. Lamarche recourt à l'hypothèse d'une structure littéraire artificielle faisant appel à des complexes harmonieusement groupés à l'aide d'articulations et de parallélismes. B. Otzen trouve, par contre, en Deutéro-Zacharie les quatre traditions (Zach 9—10, 11, 12—13 et 14) découvrant à la base de chacune d'elles le „kultisch-liturgisches Schema". L'article a pour but d'attirer l'attention sur le fait que selon B. Stade (1881) ce sont les premiers exégètes qui parlent de l'unité de composition littéraire dans Zacharie 9—14. Ils en soulignent le caractère eschatologique et apocalyptique par les groupements des vers qui s'organisent à l'intérieur en une construction littéraire harmonieuse et très expressive en chiasme. C'est justement leur méthode qui nous aide à nous familiariser avec cette manière de composer et à pénétrer dans la pensée de l'auteur inspiré. Ces études par l'analyse des structures de chaque partie et du livre tout entier prouvent que Zacharie 9—14 appartient à la littérature de l'époque perse.